

Список використаних джерел

1. Указ Президента України від 24.02.2022 № 64. URL: <https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III із змінами та доповненнями. URL: <https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар / уклад.: Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ : Ін Юре, 2016. 1196 с.

4. Закон України від 24.03.2022 № 2160 Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану. URL: <https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/2160-20#top>.

Кубальський Владислав Нарцизович,
старший науковий співробітник Інституту
держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, кандидат юридичних наук,
доцент

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ КІБЕРТЕРОРИСТИЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У Стратегії кібербезпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 серпня 2021 р., визначено, що РФ залишається одним з основних джерел загроз національній та міжнародній кібербезпеці, активно реалізує концепцію інформаційного протиборства, базовану на поєднанні деструктивних дій у кіберпросторі та інформаційно-психологічних операцій, механізми якої активно застосовуються у гібридній війні проти України. Така деструктивна активність створює реальну загрозу вчинення актів кібертероризму та кібердиверсій стосовно національної інформаційної інфраструктури. Пріоритетними цілями кібертероризму залишаються об'єкти атомної енергетики, електро- та водопостачання, сфери електронних комунікацій, фінансової та банківської сфери, авіа- та залізничного транспорту, сховищ стратегічних видів сировини, хімічні й біологічні об'єкти тощо (абзаци 5 та 8 п. 1 Стратегії).

Кібертероризм – це терористична діяльність, що здійснюється у кіберпросторі або з його використанням (п. 13 ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 р.).

Широкомасштабну збройну агресію РФ проти України супроводжують кібертерористичні дії, які спрямовані передусім на об'єкти критичної інфраструктури. Як констатують Н. Ахтирська та М. Гуцалюк, в 2022 р. стало зрозуміло – ведення кібервійни є серцевиною відвертої агресії, в результаті чого відбувається одержання секретної інформації, внаслідок кібератак на центри прийняття оборонних військових рішень створюється загроза військовій стратегії, перехоплення оперативних даних щодо дій бойових підрозділів ставить під удар оборонні позиції. За даними Microsoft, агресор здійснює кібератаки на урядові установи та державні організації України з метою ексфільтрації конфіденційної інформації, компрометації тощо [1, с. 283].

Український вчений-юрист Р.О. Мовчан звертає увагу на те, що «перш ніж оголосити про проведення «спеціальної операції» та перейти до відкритого використання танків, артилерії, авіації, одурманених пропагандою солдат тощо, Росія ще протягом кількох тижнів перед 24 лютим 2022 р. широко вдавалася і до застосування іншої форми агресії – масштабних кібератак проти нашої держави, призначенням яких було не лише втручання в роботу об'єктів критичної інфраструктури, а й поширення панічних настроїв серед українців. Вже дещо з іншими цілями, але відповідні кібератаки продовжились і після початку активної фази бойових дій та введення воєнного стану». Вчений зазначає, що, по-перше, всі кібератаки РФ, про які у супровідних документах вели мову автори Закону від 24 березня 2022 р., вчинялися і вчиняються лише з однією ціллю – ослабити нашу державу, тобто тією метою, яка є обов'язковою криміноутворюючою і, власне, визначальною конститутивною ознакою передбаченої ст. 113 «Диверсія» КК України. По-друге, згадані у розглядуваній забороні потенційні наслідки у вигляді «тяжких технологічних аварій або екологічних катастроф, загибелі або масового захворювання населення чи інших тяжких наслідків» фактично повністю охоплюються тими наслідками, з метою спричинення яких і вчиняється та ж таки диверсія – «масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій». Р.О. Мовчан робить висновок про те, що відповідні кібератаки РФ, які вчиняються для спричинення наслідків, передбачених у ч. 4 ст. 361 КК, насправді є нічим іншим, як однією з

форм диверсії, яка за «звичайних» умов має кваліфікуватися за ч. 1 ст. 113 КК, а за умов вчинення в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту – за ч. 2 ст. 113 КК [2]. На нашу думку, вказані дії необхідно кваліфікувати за ст. 258 «Терористичний акт» КК України, оскільки кібератаки РФ вчиняються передусім з терористичними цілями, передбаченими цієї статтею – залякування населення, впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади, міжнародними організаціями тощо.

Про вказане свідчить, зокрема, ухвалення Закону України «Про заборону пропаганди російського неонацистського тоталітарного режиму, акту агресії проти України з боку Російської Федерації як держави-терориста, символіки, яка використовується збройними та іншими воєнними формуваннями Російської Федерації у війні проти України» (Закон направлено на підпис Президенту) у частині першій ст. 2 якого встановлено, що Російська Федерація є державою-терористом, однією з цілей політичного режиму якої є державний геноцид українського народу, фізичне знищення, масові вбивства громадян України, вчинення міжнародних злочинів проти цивільного населення, використання заборонених методів війни, руйнування цивільних об'єктів та об'єктів критичної інфраструктури, створення штучних гуманітарних катастроф в Україні або окремих регіонах.

У цьому законі вказано, що держава-терорист – держава, яка офіційно і відкрито, з використанням власних збройних сил, інших державних воєнних формувань або воєнних формувань, які приховано діють від імені та (або) в інтересах такої держави, здійснює терористичні акти, акти міжнародного тероризму (п. 1 ст. 1 зазначеного Закону).

Раніше зверталась увага на те, що у спеціальній літературі та міжнародних документах термін «терористичний акт» часто вживається як узагальнююча категорія для позначення різних терористичних діянь: захоплення заручників, угону повітряного судна та інших, що суперечить чинному КК України, оскільки в ньому зазначені злочинні діяння кваліфікуються як самостійні [3, с. 73]. Як слушно вказують Г.М. Мінковський і В.П. Ревін, «потрібно... розмежувати випадки, коли захоплення заручників, найманство і т.п. злочини є самостійними, а в яких випадках – способом терористичних дій» [4, с. 87].

З іншого боку, відомий вітчизняний вчений М.І. Бажанов на науковому семінарі, що був присвячений проблемам боротьби з тероризмом та злочинами терористичної спрямованості (м. Харків, 1998 р.), зазначав: «Яке б поняття тероризму ми не укладали в КК, воно завжди вимагатиме кваліфікації за сукупністю злочинів. Це поняття завжди буде надто загальним. Ми будемо змушені застосовувати, крім

статті «тероризм», також інші статті, що встановлюють конкретну відповідальність за цей злочин, яка може бути більш тяжкою, більш суворою, ніж за тероризм» [5, с. 215].

Вчені-юристи неодноразово звертали увагу на проблеми розмежування складів злочинів, передбачених ст.ст. 113 та 258 КК України. Згідно ст. 113 КК України диверсією визнається скоєння лише таких вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій, якщо вони вчинені з метою ослаблення держави. Водночас застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста) визнається терористичним актом. Дослідники визнають, що не просто однозначно й безапеляційно зробити вибір на користь ст. 113 чи ч. 1 ст. 258 КК України під час кваліфікації, наприклад, дій осіб, які вчиняють масове руйнування житлових будинків шляхом вибухів. Навіть якщо теоретично припустити, що винні особи ставили собі за мету залякати населення або вплинути на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади (ч. 1 ст. 258), ми закономірно повинні будемо визнати факт, що такі дії послаблюють державу, саме у сфері її внутрішньої безпеки. Тому питання про чіткі критерії розмежування масового руйнування житлових будинків шляхом вибухів як варіації диверсії і як прояв терористичного акту може бути вирішене, на думку ряду дослідників, насамперед, за рахунок коригування диспозицій ст. 113 та 258 КК [6, с. 323–324].

З метою удосконалення законодавства про кримінальну відповідальність у сфері протидії актам кібертероризму вважаємо доцільним диспозицію частини першої ст. 258 «Терористичний акт» чинного КК України після слів «терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу» доповнити словами «протиправного

впливу на інформаційно-телекомунікаційні системи» і далі за текстом. У проєкті нового КК України (у редакції станом на 18.05.2022 [7]) вважаємо доцільним доповнити статтю 5.2.4 «Терористичне діяння» положенням про кібертерористичний акт. Таким чином, статтю 5.2.4 розглядуваного проєкту КК слід доповнити п. 9, який варто викласти в наступній редакції: «особа, яка з метою залякати населення або дестабілізувати діяльність публічної влади чи міжнародної організації, або примусити їх вчинити яку-небудь дію чи утриматися від її вчинення: ... 9) вчинила кримінальне правопорушення з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у кіберпросторі».

Список використаних джерел

1. Ахтирська Н., Гуцалюк М. Правові засоби боротьби з кіберзагрозами під час воєнного стану в світлі використання механізмів Другого додаткового протоколу до Конвенції про кіберзлочинність. *Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (12 трав. 2022 р.) / за заг. ред. О. П. Орлюк, Г. З. Остапенко, А. В. Айдинян. Київ, 2022. С. 283–284.

2. Мовчан Р. О. Зміни, направлені на підвищення ефективності кримінально-правової протидії кіберзлочинності в умовах дії воєнного стану URL: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=3243781402611850&id=100009400659772.

3. Кубальський В. Н. Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 199 с.

4. Миньковский Г. М., Ревин В. П. Характеристика терроризма и некоторые направления повышения эффективности борьбы с ним. *Государство и право*. 1997. № 8. С. 84–91.

5. Борисов В., Смелянов В. Науковий семінар з проблем боротьби з тероризмом та злочинами терористичної спрямованості. *Вісн. Акад. правових наук України*. 1998. № 4. С. 207–223.

6. Готін О. М., Рукас Ю. С., Ю. В. Чорнобривко. Про протидію організованій злочинності й злочинності терористичної спрямованості: аналіз перспектив сучасної кримінально-правової політики України. *Теоретико-прикладні проблеми протидії організованій злочинності та злочинам терористичної спрямованості* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 8–9 квіт. 2005 р.) : в 2 ч. Львів, 2005. Ч. 1. С. 320–325.

7. Кримінальний кодекс України (проєкт). Контрольний текст. URL: <https://newcrimcode.org.ua/upload/media/2022/05/19/koNotrolNeyj-proekt-kk-18-05-2022.pdf>.